

Érdekes növénynevek II.

rovarbangó J. *Ophrys scolopax* (Különös növények. Bp., 1981, 20). A névadás szemléleti háttere az, hogy rovarcsalogató növényről van szó. Az összetétel *bangó* utótagja valószínűleg a 'bogyó' jelentésű nyelvjárási *bangá* szóval függ össze (és esetleg a *bangita* növénynévvel is). Az *Ophrys* nemzetség számos más fájának van hasonneve, így a méhbangónak, levéldarázsbangónak, poszméhbangónak (P. 42, 43) vagy a légybangónak, légyutánzó bangónak '*Ophrys insectifera*' (MNöv. 117) R. 1807: légytermő bangó '*Ophrys myodes*' (MFüvK. 497). Ezek a társnevei is annak bizonyítékai, hogy e növény virága az embert egyes rovarokra emlékezteti, „légyformát mutat”, ahogy Diószegiék leírták (MFüvK. 497). Nem csupán az embernek tűnik azonban így, hanem bizonyos hártýásszárnyúak hímjeit is megtéveszti rovarszerűségével. Ezek ugyanis rárepülnek a virágra, és megkísérlik az alsó ajkat megtermékenyíteni. Ehhez hozzásegít a virág szőrössége, valamint a szaga is. Egyidejűleg a legyek a virágporcsonmagokat átviszik egyik virágról a másikra, és így idézik elő annak beporzását. A megfigyelések szerint a virágok fölkeresését csak akkor hagyják abba, amikor már elegendő számú nőtény kikel. A tudományos elnevezés faji *insectifera* utótagja is erre utal: < lat. *insectum* 'rovar'; -fer 'hordozni'. A rovarbangó tudományos latin faji nevében pedig az erdei szalonka neve rejti (későlat. *scolopax* < görög *szkolopax* 'szalonka'), a növény színe, mintázata és formája az ülő erdei szalonkához hasonlítható. Ennek a madárnak a zoológiai neve ugyanakkor *Scolopax rusticola*, a botanikai faji név az állattanban tehát nemi név ebben az esetben. Az *Ophrys scolopax* egyébként Dél-Európában terem, virága ügyesen csalogatja a megporzó rovarokat. Virágainak mézajka ugyanis megdöbbenően hasonlít némelyik rovarfaj (poszméhek és más vadméhfajok) nőtényére. A hímek össze is tévesztik azzal. Sőt a virág olyan illatanyagot is termel, amellyel tökéletesen megtéveszti a párt kereső hímeket. Ha az így alaposan becsapott „szerencsés” hím rátalál a virágra, izgatottan párosodni próbál vele, s eközben elvégzi a növénynek oly fontos beporzást.

rovargubacs J. *Entomoecidium* (DBP. E 213). A görög szavakból alkotott tudományos latin név megfelelője a *rovargubacs*, akár a növény német *Insektengalle* (uo.) elnevezése (*Insekt* 'rovar' és *Galle* 'gubacs'). A görög *éntomosz* szó 'rovar' jelentésű a latin nemzetségnévben.

rovarpenész J. *Entomophthora* (Priszter 141). Szintén a latin nemzetségnév mintájára alakult. Az *Entomophthora* genusnév a görög *éntomosz* 'rovar' és a *phthorá* 'megsemmisítés, szétzúzás' szavakra vezethető vissza, és e parazita rovarölő tulajdonságára utal. A növény német neve, a *Fliegenchimml* 'ua.' (Genaust 229), azaz a 'légypenész' is erre a mintára keletkezett.

rovarporvirág J. *Tanacetum cinerariaefolium* (P. 72). R. 1925: ua. '*Pyrethrum cinerariaefolium*' (HGy. 178). A *Tanacetum cinerariaefolium* hasonneve a **rovarölő aranyvirág** (P. 72), amely szintén a *dalmátvirág* rovarokra gyakorolt mérgező hatására vonatkozik. A növény eredetére utal német *persische Kamille* (HGy. 178) elnevezése. A franciában a magyar *dalmátvirághoz* hasonlóan a *Dalmácia* földrajzi név szerepel; vö. francia *Pyréthe de Dalmatie* (uo.). A dalmáciai rovarport *Tirgram* néven forgalmazták. A *Pyrethrum cinerariaefolium* érfélben lévő, de még nem teljesen kinyílt kosárvirágzatai különösen hatásosak. Poruk néhány másodperc alatt megöli a legyeket. Poloskák ellen is kitűnően használhatók. Szintén a növény mérgező hatása a névadás szemléleti háttere a **rovarvirág** J. *Chrysanthemum cinerariaefolium* (MNöv. 47), a dalmátvirág egyik tájnyelvi elnevezése esetében. A fent szereplő három tudományos latin névben a *cinerariaefolium* faji név a hamuval, porral bevontnak tűnő levelekre utal, hiszen a latin *cinerarius* (lat. *cinis*, gen. *cineris* 'hamu') és a 'levél' jelentésű latin *folium* (< görög *phyllon* 'ua.') szavak összetétele.

rovarrontógomba J. *Cordyceps* (MNöv. 163). Minden bizonnyal mérgező a rovarok számára. Latin nevét a görög *kordyle* 'bunkó, buzogány' és a latin *ceps* 'fejes' (vö. *biceps* 'kétféjű') szavakból alkották, a gomba föld fölötti terméstartékának a formájára utal.

sértésborsóka J. *Cysticercus cellulosa* (Mezgazd. 497). Szaknyelvi szó, a németből került át fordítással a magyarba; vö. ném. *Schweinefinne* 'ua.' (uo.).

sertéscsemege J. *Symphytum x uplandicum* (MNöv. 169). R. 1951: *sertés-csemege* 'Symphytum asperum' (Soó 494). Más néven *komfri* (uo.), illetve *takarmány nadálytő* (P. 183). A névadás alapja az, hogy a hízók takarmánynövényeként termesztik.

sertésgomba J. *Scleroderma vulgare* (MNöv. 21). Hasonneve a *sertésrifla*, *áltrifla* (uo. 169), R. 1911: ua. (Nsz. 277). A sertésről valószínűleg a kővér terméstartó borító bőr-, illetve fakeményesű héj alapján nevezték el. A tudományos latin *Scleroderma* nemzetségnév is erre utal, mely a görög *szkleródermosz* (< gör. *szklerósz* 'kemény'; *dérma* 'külső hám') szóval függ össze. Német elnevezése is *Hartbovist* (Genaust 570), azaz 'kemény bovistgomba'.

rénszarvasmoszat J. *Liagora viscida* (Priszter 139). Hogy az állatnév hogyan kerül az összetételbe, nem világos, talán idegen nyelvi mintára. (Sajnos azonban idegen nyelvi párhuzamot nem találtam. A magyarban is ebben az egy forrásban szerepel a terminus.) Az összetett szó *moszat* utótagja a nyelvújítás óta botanikai szakszó; a *moszat* változat szóhasadásának eredményeképpen. A moszatos vizet ugyanis tömegesen élő algák fonadékának szövevénye borítja, piszkosnak tűnik.

rénszarvaszuzmó J. *Cladonia rangiferina* (MNöv. 160). **rénzuzmó (pálcikás és villás)** J. *Cladonia bacillaris* és *Cladonia furcata* (Növhat. 31). A rénszarvaszuzmó, illetve rénzuzmó társneve az *iramzuzmó* (MNöv. 160), nyilván az *iramzarvas* névből. A *rénzuzmó* a német *Rentierflechte* 'ua.' (PbF. 133) tükörszava. Az elnevezés onnan ered, hogy az északi tundrákon, így ott élő nyelvrokainál is, a rénszarvasok fontos tápláléka ez a gyepekző zuzmó. Az 1807-től (MFüvK. 571: „Zuzmó. Az élő és kifáradt fákon széllyelagázó levél matériák”) adathozható *zuzmó* utótag nyelvújítási származékszó a R. *zúz* 'zúzmará' főnévből. A zuzmó kezdetleges növényi telepei hasonlóan lepik be a fatörzseket, köveket.

serkefű J. *Lycopodium inundatum* (MF. 21). R. 1783: *serke-fű* 'Lycopodium selago' (NclB. 430), 1833: ua. (Dankovsky 812), 1843: *serkefű* 'ua.' (Bugát 377), 1845: ua. (Műsz. 392), 1870: ua. 'Hypnum abietinum' (CzF. 5: 801), 1873: ua. 'a fenyűfákon tenyésző elődi növény a hiponféle mohok közül; Hypnum abietum' (Ballagi 2: 514), 1897: ua. 'Lycopodium selago' (Pallas 14: 1062), 1903: *sörkefű* 'Juncus efesus' (MVN. 71), 1911: ua. (Nsz. 283), *serkefű* 'Lycopodium' (uo. 277). N. Pallas 14: 1062: *serkefű* (Erdély) | Nyr. 28: ua. (Csík, Gyimes) 'Lycopodium clavatum'. A név magyarzata az, hogy e mohafaj külseje a serkéhez hasonlít (a serke a tetű petéje). A moha levélvel férget, bogarat irtanak, ez is lehet a névadás háttere. A latin nemi név a 'farkaslábú' jelentésű *lycoposz* (< gör. *lykosz* 'farkas' és *pousz* 'láb'), illetve pontosabban a *lykosz* és a *podion* 'lábacska' szavakból való. Több *Lycopodium* faj elnevezése is görög-latin mintára keletkezett a magyarban; vö. *farkastop* (Nsz. 104), *farkaslábű* (MF. 905), *farkasnyom* (MNöv. 108) és *farkastalpű* (MVN. 6). A németben is megvan a *Wolfstrapp* (PbF. 278), R. 1783: *Wolfsfuss* (NclB. 322).

ravaszfark N. Nyr. 87: 249: ua. (Felsőborsod) 'erdei indás szeder, Rubus' | Nyr. 30: 349: ua. (Mátraalja, Diósd) 'ua.'. Az összetett növénynévben a róka régi társneve őrződött meg. A népnyelvből ma is adathozható a *ravasz* (Kalotaszeg, Zsombok: *ravasz-állat* [MTsz.], Szlavónia, Kórogy: *ravasz* [Nyr. 45: 419]) szó 'róka' jelentéssel; a nyelvjárási szókincsben megmaradt a régi állatnév. A metaforikus terminusnak a szeder kúszó indája volt a névadás szemléleti háttere.

rókabab J. *Thermopsis* (P. 115). Tükörfordítás eredménye a németből; vö. ném. *Fuchsbohne* 'ua.' (PbF. 445). *Thermopsis* tudományos nemzetségeve az ókori görög *thérmosz* növénynévvel függ össze, amelyet már Theophrasztosz és Dioszkuridész is említ (+ *ópszisz* 'hasonlatos').

rókafark J. 1. ecsetpázsit; 2. betyárkóró; 3. iszapgyopár (MNöv. 162). R. 1643: *roka fark* (Com:Jan. 26), 1775: *rókafark* 'Gnaphalium' (Csapó 102), 1783: *roka-fark* 'ua.' (NclB. 415), 1793: *rókafark* 'ua.' (Földi 34), 1911: ua. (Nsz. 259). Szó szerinti megfelelője a németben a *Fuchsschwanz* 'Amaranthus caudatus' (Genaust 54). A tudományos *Amaranthus caudatus* utótagja a latin *cauda* 'fark' szóból képzett. **rókafarok** J. 1. bárányfark; 2. magyarparéj (MNöv. 162). N. SzegFüz. 2: 68: *rókafarok* (Trencsén) 'Celosia cristata'. Nem valószínű, hogy tükörfordítás eredménye a *rókafarok*, itt inkább a különböző nyelvet beszélők gondolkodásának analógiája eredményezte a német megfelelőt. A *Fuchsschwanz* egész sor (34) növény elnevezése (M. 140–141).

rókafarok, rókafarkú sóvirág J. *Psylliostachys suworowii* (P. 228). A tudományos nemi név antik növénynevből származik. Már Dioszkuridésznél olvasható a *psyllion*, amely a latinba is átterült: *psyllion* = *herba pulicaris* (Plinius 25: 140). A görög *psyllon*, illetve a latin *pulex*, gen. *pulicis* szó 'bolha' jelentésű; a növény magja a bolhák ellen hatásos mérget tartalmaz. A szlovégi *stachys* jelentése 'kalász, füzér', ez nyilván a virágnyelre vonatkozik. Ezt hasonlítják a róka farkához.

Rókafark J. Juhfark (szőlőfajta) (Németh 2: 265). R. 1835: *roka-fark szőlő* 'juhfark' (Kassai 4: 235), 1845: *rókafarkú* 'fejér szőlőfajta' (BVO. 107), 1858: *rókafark* (FG. 110), 1899: *rókafarkú* 'bőtermő, de silány bort adó fajta' (Útmutatás a szőlőművelésre. Bp., 29). N. uo.: *rókafarkú* | Kassai 4: 235: *roka-fark szőlő* (Pécs) 'ezen szőlő fajt a Hegyalján Juhfark szőlőnek nevezik' | Nyr. 30: 348: *rókafarkú szőlő* (Tolna m., Kölesd). Metaforikus terminus. A fürt alakjáról nevezték így el ezt az értékes szőlőfaját. Hasonneve a *Juhfark* (R. 1730 k.: *juhfark* [Balassa 136], 1744: ua. [NyK. 70: 401], 1780: *juh fark* [Prónay P.: Szőlők 59], 1800 k.: *júh fark* [Erdélyi borgazda 35], *jú-fark* [20]). Kitűnő, kemény, száraz bort ad, különösen a Somlói juhfark bor számított különlegesnek. A „nászéjszakák borának” fogyasztása a hiedelem szerint fiúgyermekek születését segíti elő. A Habsburg-ház császárnője a trónörökösök érdekében Bécsbe hozatta a somlait. A hegy legkedvezőbbben fekvő dűlőin szüretelt szőlőt, az abból készült nedűt csak Ausztriába volt szabad eladni.

rókafarkfenyő J. *Pinus balfouriana* (P. 88). R. 1974: ua. 'Pinus aristata' (Uránia 1: 153). Az Észak-Amerikában élő fenyőfajta *serte-* vagy *szálkásfenyő* (uo.) hasonnevei is alakleíró elnevezések, a jellegzetes ág a névadási szemlélet alapja. Korábban a mamutfenyőt tartották a legmagasabb korú fáknak, a *rókafarkfenyő* faj egyes példányai azonban elérik a 4600–4900 éves kort, azaz a legidősebb mamutfenyőt is keres 1000 évvel élik túl. Ezek a Földön legrégebben élő mai fák; elhalt példányait évgyűri-kronológia kidolgozására használták föl. Ezzel az elmúlt idők éghajlatváltozásaiba nyerhetünk betekintést.

rókafarkfű J. *Melampyrum* (MNöv. 45). R. 1604: *roka farkfű* 'Alopecurus' (MA.), 1698–1703: *rókafark*, *rókafarkfű* (MedBorb. 168, 128), 1708: *roka-fark-fű* 'ua.' (MA. 199), 1762: ua. (PP. 974), 1798: *roka-farkú* (Veszelszki 312), 1807 előtt: *rókafarkfű* 'ua.' (Julow 399), 1813: *roka-fark* (OrvF. 385), 1832: *roka-fark-fű* (Kreszn. 2: 160), 1833: ua. (Dankovszky 790), 1835: *roka-fark* 'ua.' (Kassai 4: 235), 1843: *rókafarkfű*, *rókafarkú* 'ua.' (Bugát 364), 1855: *rókafarkú fű* 'Melampyrum arvense' (MAKÉrt. 525), 1870: *rókafarkfű* 'ua.' (CzF. 5: 580), 1897: *rókafark*, *rókafarkú fű* 'Melampyrum barbatum' (Pallas 14: 621). N. SzamSz. 2: 275: *roka-fark-fű* 'Festuca mynrus'. A német *Fuchsschwanz* 'Amaranthus caudatus' (LWb. S0062), de különösen a *Fuchsschwanzgras* 'Alopecurus' (PbF. 81) szó szerint mind a három tagjában egyezik a *rókafarkfű* növénynevünkkel. A német nevet latinból fordították; vö. *alopecurus* (< görög *alopex* 'róka'; *oura* 'farok') > latin *Alopecurus pratensis* 'réti ecsetpázsit' (MoK. 9/4: 5), akár a francia *queue renard* (Natter 29). A tudományos *Amaranthus caudatus* utótagja is a latin *cauda* 'farok' szóból képzett.

Hasonneve, az *ecsetpázsit* szintén a fű virágzatára utal. Virágzása füzérszabású és bugás, hasonlít a rókafarkhoz. Vö. még az idegen nyelvi megfelelőekkel: francia *vulpin des prés*, *vulpine*, olasz *coda di volpe*, orosz *liszohvoszt lugovoj*, cseh *psárka lucni*, lengyel *lisi aga* (MoK. 9.4: 5), román *coada-vulpii* 'Alopecurus pratensis' (DRM. 2: 772).

rókafark-orchidea J. *Aërides* (P. 216). Valószínűleg német mintára keletkezett a magyarban; vö. *Fächerschwanzorchidee* 'ua.' (PbF. 68), azaz 'legyezőfarok-orchidea'. A német elnevezést az angol tükörszóból fordították, a húsos légygökerekre utaló nevek. Latin *Aërides* nemi neve a görög *aer* 'levegő' és az *eidesz* 'hasonlatos' szavakra vezethető vissza, és a növény epiphytikus életmódjára utal, hasonlóan a növény német társnevéhez, a *Luftorchidee* (PbF. 68) kifejezéshez, amely 'levegőorchidea' jelentésű. Az *epiphyták* (< görög *epi* 'rajta'; *phyton* 'növény') „felülő, ránövő növények” az elnevezés szerint, ez azt jelenti, hogy a fák koronájára, például a villás részekre telepednek, így érve el a trópusokon a napfényt, hogy virágozni tudjanak.

rókafarkú köles J. *Setaria italica*. R. 1711: ua. (Pusztafalun akkoriban ültetett gabonákról való feljegyzésben) 'gabonafajta' (Balassa 183), 1780: *roka-farku köles* 'Panicum italicum' (Phyto-

logicon 85), 1783: ua. (NclB. 325), 1835: *róka-farkú-köles* 'muhar' (Kassai 4: 235), 1897: *rókafarku köles* 'ua.' (Pallas 14: 621). N. KertLap. 17: 243: *rókafarkú köles* (Nagykörös) 'muhar' | Balassa 70: ua. (Hegyköz) 'gabonafajta'. Az olasz köles (R. 1783: *olafz köles*, francia *panis d'Italie* [NclB. 325]) korábbi zoomorf metaforikus elnevezése. A magyar terminus *rókafarkú* előtagja a szálkás lepelsörtékre utal, akárcsak a tudományos nemi név, amely a latin *saeta* 'sörte, merev haj, szőr' szóval függ össze. Német neve is *Borstenhirse*, azaz sörteköles. **rókafarkú rozs** J. Bromus rubens (P. 219). Más néven *pirosló rozs* (uo.). A magyar írásbeliségben 1585-ben fölbukkanó (Cal. 612: „*Rosnok*, uaagy vadocz”) utótag valószínűleg szláv eredetű. Megfelelői a magyar *roz* gabonanév szláv nyelvi megfelelőinek származékai. A latin *Bromus* nemi névben a Vergiliusnál és Pliniusnál olvasható ókori latin *bromos* név öröködik meg, amely Theophraszosz görög *brómosz* növénynevével függ össze; Galenos szerint nem gabonafajtát, legfeljebb takarmánynövényt jelentett.

rókahátúfű J. 1. élesmosófű; 2. fenyérfű (MNöv. 162). R. 1894: N. *rókahátúfű* 'Andropogon ischaemum' (FöldrKözl. 22: 74), 1911: *rókahátúfű* 'Chrysopogon gryllus' (Nsz. 259). N. NéprÉrt. 33: 237: *rókahátú fű* (Cserszegtomaj) 'Arrhenatherum elatius' | Herman:Pászt. 683: ua. (Balaton mellékén) 'Alopecurus'. A *rókahátúfű* 'fenyérfű' jelentéssel a Balaton környékén ismert. Egyik morfológiai bélyegén, színbéli hasonlóságon alapul a neve; a rókához vörös virágzata miatt hasonlítják. Megvan a németben is a *Fuchsenkraut* (Hegi).

rókalilium J. *Fritillaria imperialis* (MNöv. 41). A császárkorona, koronálilium népi társneve a *rókalilium*. A *császárkorona* a német *Kaiserkrone* 'ua.' tükörfordítása. A nemzetség *Fritillaria* nevét a 'kockapohár, esetleg sakkábla' jelentésű latin *fritillus* szóból Linné adta. Ebből a nemzetségnévből való a szép virágú *kockásliliom* a *Fritillaria meleagris* neve, amely lepelleveleinek sakk-táblaszerű („kockás”) mintázatára utal. A németben egyenesen *Schachblume*, azaz 'sakkvirág'. A *meleagris* fajnév a gyöngytyúk ókori nevével kapcsolatos, Varro, Plinius latin *meleagris* (< görög *meleagrisz*) neve alapján a gyöngytyúk szárnyának világos gyöngyszerű foltjaihoz hasonlított a kockásliliom. A német *Perlhuhn-Egerling* (Perlhuhn 'gyöngytyúk') 'Agaricus meleagris' szintén ilyen névadási szemléletű; akárcsak a kockásliliom magyar *bíbictójás* társneve. Igen népszerű, ezt tekintélyes számú további társneve is bizonyítja: *kotulilium*, *ostáblásliliom*, valamint *feketetulipán*, *kongóvirág*, *konyócska*, *mezeikissasszony* és *szerecsemák*. A rókaliliumot ismerik a nyelvjárásokban még *virágkorona*, *koronavirág*, *pápakorona* néven is. Ez utóbbi elnevezések szintén a növény tekintélyes, pompás virágzatára utalnak, akár a binominális latin terminus *imperialis* faji neve (< későlatin *imperialis* 'császári' ~ *imperium* 'uralom, birodalom', *imperator* 'vezér, császár'). Már Bauhinnál *Lilium sive Corona Imperialis* volt a *Fritillaria imperialis*.

rókamony J. 1. agárkosbor; 2. bablevelű varjúháj (MNöv. 162). R. 1578: *róka mon* 'Umbilicus veneris' (Herbarium 11a), *roka mon* 'Cotyledon' (uo. 35), XVII. sz. *rókamon* 'Satyrium' (Herbolarium), 1706: *roka mony* 'Crasula major és Orchis' (PPNomH.), 1916: *rokamony* (MNy. 11: 134), 1922: *rokamony* (Nyr. 51: 16). Melius 1578-ból való magyarázata szerint: „roka monnak hiyác, mert az gyökerének soc monyotskoi vannak”. A róka ivarszerveihez való hasonlításon alapuló elnevezés, az összetett szó utótagja a növény heréhez hasonló gyökérgumóira utal. Ugyanezen a szemléleten alapul a német *Fuchshödlein* 'Platanthera' (M. 140) tükörszó, valamint a *Fuchsklee* 'Trifolium rubens' (uo.) és a szír *eškē ta'alā* 'Orchis' (Nyr. 51: 18). De megvolt a latinban is; vö. *testiculus vulpinus* (Aigremont: Volkserotik und Pflanzenwelt. Halle, 1908), R. 1671: *testiculus vulpis* (Bauhin 83). Az Orchis, Satyrium, Cynosorchis, testiculus canis (Bauhin 82) magyar hasonneve az *agármony*. Akár a *rókamony*, metaforizációval vált növénynévvé. A XIX. századi szakirodalomban olvasható a *Cynorkis* (Genaust 195) növénynév, mely a latin *Cynosorchis* 'füfű, kutyahere' (Plinius 27: 65) (< görög *kynosz*, gen. *kyon* 'kutya'; és *orchisz* 'here') elnevezésre vezethető vissza.

rókaölő sisakvirág J. *Aconitum vulparia* (MNöv. 162). R. XVII. sz.: *roka ödelő mérges fw* 'Aconitum lycocotonon; Wolffswurtz' (NépNyelv. 1935: 176), 1911: *róka öld sisak virág* 'ua.' (Nsz. 284). Régi *farkas ödelő* (NépNyelv. 1935: 176) neve is ismert ennek a mérgező fűfélének. Ez ma a növény tudományos neve: *farkasölő sisakvirág*, tájnyelvi elnevezése pedig a rövidebb *farkasölőfű*

(MNöv. 57) alak. Mérgező voltára a szintén népnyelvi *mérgezőfü* (uo.) mutat. A tudományos név előtagja, az *Aconitum* – egy mérgező növény neveként – a legtöbb antik forrásban szerepel. Utótagja a latin *vulpes* a 'róka' szóból képzett 'rókaméreg' jelentésben. Az összetett növénynév *sisakvirág* utótagjának pedig az az alapja, hogy a növény virágja sisak alakú.

rókarózsa J. *Rosa foetida* (MNöv. 162). Nevezik *viaszkrózsának* is. Szaknyelvi szó, újabbkori átvétel tükörfordítással a németből; vö. *Fuchsrose* 'ua.' (M. 140).

rókasás J. *Carex vulpina* (MNöv. 162). R. 1807: *róka sás* 'Carex vulpina' (MFüvK. 387). Diószegi a „Régi és Népközt forgó magyar nevezetek” sorában szerepeltetett *motsári sás* helyett javasolta a „Megállított Nevek” közé. A *rókasás* a latin elnevezés megfelelője (< lat. *carex*, *caricis* 'sás'; *vulpinus* 'rókaforma, rókavörös'); a rőtbarna füzérkék színe a névadás szemléleti alapja. Szintén ezzel az állatnévvel jött létre az orosz *liszja oszoka* 'ua.' (MO. 604). *Kaszabántóka* társneve (uo.) arra utal, hogy ez a sásféle rendkívül éles, kemény levelű, a kasza pengéjét rövid idő alatt kicsorbítja.

rókaszőlő J. 1. *Vitis labrusca*; 2. farkasszőlő (MNöv. 162). R. 1896: *rókaszőllő* 'Paris L.' (Pallas 6: 709), 1911: ua. (Nsz. 259). Ebben a forrásban a 'farkasszőllő' jelentéssel tehát nem szőlőfajtát jelölő név. Ez a szaknyelvi szó a francia *raisin de renard* 'Paris quadrifolia' (NclB. 364) megfelelője lehet. A német *Fuchstraube* továbbá a *Solanum nigrum* (Hegi) neve is. A *Vitis labrusca* bogyói jellegzetesen rókaszagra emlékeztetnek. A németben is tükörszóval, a *Fuchstraube*, illetve a *Fuchsweinrebe* (M. 141), *Fuchsrebe* (Hegi) kifejezéssel jelölik a *Vitis labrusca* fajtát. A latin *Vitis* 'szőlő' régi római növénynév, a *labrusca* pedig olyan szőlőfajta neve, amelynek héber neve *busca* (PbF. 260). A lat. *labrusca vitis/uva* a vadszőlő, a *Vitis vinifera ssp. sylvestris* neve. A szótárakban szereplő *Vitis labrusca* más, ez a fajta Amerikából származik. A *labrusca* Linné névátvitelének eredményeként vonatkozik a gyengébb minőségű amerikai szőlőfajtákra. Ezek a filoxeravész idején kerültek Magyarországra. A filoxéra (gyökértetű, rosféreg, szőlőpestis) a múlt század végén az ország szőlőültetvényeinek túlnyomó részét végzetesen tönkretette, súlyos gazdasági, elvándorlási, demográfiai válságot okozva. Az újratelepítések során a korábbi hazai fajták helyett újakat hoztak be. Ezeket a világfajtákat (*Rizling*, *Szilváni*, *Kékfrankos*, *Cabernet*, *Merlot* stb.) úgynevezett vad-alanyokra oltották. Erre a célra voltak alkalmasak az amerikai direkt termő fajták, amelyek gyökereze a filoxéra támadásával szemben ellenálló.

A NEM KÖZISMERT RÖVIDÍTÉSEK FELOLDÁSA

Balassa = Balassa Iván: *Földművelés a Hegyközben*. Budapest, 1964.

Bauhin = Caspar Bauhin: *Theatri botanici index in Theophrasti Dioscoridis Plinii et...* Basileae, 1671.

BVO. = Hölbling Miksa: *Baranya vármegyének orvosi helyirata*. Pécs, 1845.

Csapó = Csapó József: *Uj füves és virágos magyar kert*. Pozsony, 1775.

Dankovszky = Dankovszky, G.: *Magyaricae linguae lexicon critico-etymologicum*. Pozsony, 1833.

DBP. = Vaczy, Coloman: *Dictionar botanic poliglot*. Bucuresti, 1980.

DRM. = *Dictionar romin-maghiar*. Bukarest, 1964.

FG. = *Falusi Gazda*. Pest, 1856–1868.

Földi = Földi János: *Rövid kritika és rajzolat a' magyar fűvésztudományról*. Béts, 1793.

Genoust = H. Genoust: *Etimologisches Wörterbuch*. Basel–Boston–Berlin, 1966.

Hegi = G. Hegi: *Mitteleuropäische Flora*. München. V. 1: 360.

HGy. = Magyary Kossa Gyula: *Hazai gyógynövények*. Budapest, 1925.

Herbarium = Melius Juhász Péter: *Herbarium a faknac fveknec nevekről, természetekről és hafnairól*. Kolozsvár, 1578.

Herbolarium = Herbolarium, Vincentiae (1491.) bejegyzései. (MNy. 11: 131–5)

Julow = Julow Viktor: *Bepillantás a Magyar Fűvészkönyv műhelyébe*. Debrecen, 1965.

KertLap. = *Kertészeti Lapok*. Budapest, 1885–.

Kreszn. = Kresznerics Ferenc: *Magyar szótár gyökérrenddel és deakozattal*. Buda, 1831–2.

- LWb. = *Landwirtschaftliches Wörterbuch in acht Sprachen. I–II.* Prága, 1970.
- M. = H. Marzell: *Alphabetisches Verzeichnis der deutschen Pflanzennamen.* Leipzig, 1957.
- MAKÉrt. = *Magyar Akadémiai Értesítő.* Budapest, 1855.
- MedBorb. = Becskereki Váradi Szabó György: *Medicusi és borbélyi mesterség. 1698–1703.* (Az azonos című gyűjteményes könyvben.) Budapest, 1989.
- Mezgazd. = Surányi–Kunffy: *Német–magyar mezőgazdasági szótár.* Budapest, 1965.
- MF. = Jávorka Sándor: *Magyar flóra.* Budapest, 1924–1925.
- MFüvK. = Diószegi S.–Fazekas M.: *Magyar Fűvész Könyv.* Debrecen, 1807.
- MNöv. = Csapody V.–Priszter Sz.: *Magyar növénynevek szótára.* Budapest, 1966.
- MO. = Magyar Beck Vladimir: *Magyar–orosz mezőgazdasági szótár.* Budapest, 1953.
- MoK. = *Magyarország kultúrflórája.* Budapest, 1959.
- Műsz. = Kováts Mihály: *Háromnyelvű fejtő műszótár.* Buda, 1845.
- MVN. = Hoffman K.–Wagner J.: *Magyarország virágos növényei.* Budapest, 1903.
- Natter = Natter-Nád Miksa: *Virágos könyv.* Budapest, 1939.
- NclB. = Benkő József: *Nomenclatura botanica.* (Magyar Könyvház I.) Pozsony, 1783.
- Németh = Németh Márton: *Ampelográfiai album I–III.* Budapest, 1967–1975.
- Növhat. = Pázmány Dénes: *Növényhatározó.* Kolozsvár, 1983.
- NP. = Friedrich Krauss: *Nösnerländische Pflanzennamen.* Beszterce, 1943.
- Nsz. = Cserey Adolf: *Növénytár.* Budapest, 1911.
- P. = Priszter Szaniszló: *Növényneveink.* Budapest, 1998.
- PbF. = R. Schubert–G. Wagner: *Pflanzennamen und botanische Fachwörter.* Leipzig, 1988.
- Péntek–Szabó = Péntek J.–Szabó A.: *Ember és növényvilág.* Bukarest, 1985.
- Phytologicon = Molnár János: *Phytologicon.* Buda, 1780.
- PPNomH. = Pápai P. F. följegyzései: *Nomenclatura Herbarum. Anno 1706* (Nyr. 29: 363–6).
- Priszter = Priszter Szaniszló: *Növényneveink.* Budapest, 1986.
- Sander = Nagy Sámuel: *Az Istennek jósága és böltsessége a természetben, Sander Henrik után.* Pozsony, Komárom, 1794. Ajánlással 'Kazincy Ferenc úrhoz, Széphalmon.
- Soó = Soó Rezső: *A magyar növényvilág kézikönyve.* Budapest, 1951.
- Tarisznyás = Tarisznyás Márton: *Gyergyó történeti néprajza.* Budapest, 1994.
- Uránia = *Uránia – Növényvilág I–II. Magasabbrendű növények.* Budapest, 1974–76.
- Veszelszki = Veszelszki Antal: *A 'növény-plánták' országából való erdei, és mezei gyűjtemény.* Pesth, 1798.